

Seleucia

Sayı VI -2016

Olba Kazısı Serisi

Seleucia VI

Olba Kazısı Serisi

Olba Kazısı Serisi
Seleucia VI

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, giriş sayfalarında belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayınına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, 7. sayfada belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını *Seleucia* yayımına devretmiş sayılır. *Seleucia* kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Murat Özyıldırım
Tuna Akçay

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Salim Aydın
Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbay
Prof. Dr. Aygül Süel
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Sedef Çokay-Kepece
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Doç. Dr. Hacer Sibel Ünal
Doç. Dr. Mehmet Fatih Yavuz
Yrd. Doç. Dr. Figen Çevirici-Coşkun
Yrd. Doç. Dr. Merih Ereke
Yrd. Doç. Dr. Deniz Kaplan
Yrd. Doç. Dr. Fikret Özbay
Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Murat Özgen
Yrd. Doç. Dr. Muammer Ulutürk
Öğr. Gör. Dr. Tuna Akçay
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia
Olba Kazısı Serisi VI
Sayı: 6

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarım

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Okt. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33343,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Adres

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02
www.homerbooks.com
e-mail: homer@homerbooks.com

Baskı

Altan Basım San ve Tic. Ltd. Şti.
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Sitesi No: 222
Bağcılar/İstanbul
Sertifika No: 11968

Dağıtım

Homer Kitabevi ve Yayıncılık Ltd. Şti.
Yeni Çarşı Caddesi, No: 12/A
Galatasaray, Beyoğlu, 34433, İstanbul
Tel: 0212 249 59 02

Seleucia | Sayı 6 | Mayıs 2016

The Question of Romanization – To Be or not To Be (Roman): An Introductory Study

Romalılaşma Sorunu - (Roma) Olmak ya da Olmamak: Bir Ön Değerlendirme

Fikret K. Yegül

11

Olba'da Kremasyon

Cremation Burials in Olba

Tuna Akçay

21

Yelten Asklepiosu

Asclepius of Yelten

Ünal Demirer - Ahmet Yaraş

45

Olba 2015 Kazılarında Yeni Bir Buluntu:

Roma Mozaïği

A New Discovery from Olba Excavations: The Roman Mosaic

Emel Erten

61

Edirne Müzesi'nden Figürlü Madalyona

Sahip Cam Kulp

Glass Handle with Figured Medallion from

Edirne Museum

Emre Taştemiş

93

Olba: Tapınak Devletinden Şehir

Devletine

Olba; From Priest State to City State

Mustafa H. Sayar

107

Olba'da Yahudi Varlığının Kanıtı: Menorah

Kabartmalı Sunak

Evidence of Jewish Presence in Olba: Altar with

Carved Menorah

Murat Özyıldırım

119

Olba Kazısında Ele Geçen Erken Bizans Dönemine Ait Bir Tılsım

An Amulet of Early Byzantine Period from Olba Excavations

Gülgün Köroğlu

137

Kuva-yi Milliye Müzesi'nde Yer Alan

Artuklu Beyliği'ne Ait Figür Tasvirli

Sikkeler

Figural Coins of the Artuqids from Kuva-yi

Milliye Museum/Balıkesir

Ceren Ünal - Betül Teoman

161

Olba Manastırı 2015 Yılı Kazıları

ve Kuzey Kilisesi'ndeki Çalışmaların

Değerlendirilmesi

2015 Excavations at Olba Monastery and

the Evaluation of the Fieldwork at the North Church

Murat Özyıldırım

181

Olba Manastırı'nda İşlik Kazısı ve

Sonuçların Değerlendirilmesi

The Excavations at the Workshop in Olba

Monastery and its Results

Yavuz Yeğin

203

Kurul Kalesi (Ordu) VI. Mithradates

Dönemi Yerleşimi Üzerine Ön

Değerlendirmeler

Kurul Castle (Ordu) Preliminary Assessment on

the Mithradates VI Period Settlement

S. Yücel Şenyurt - Atakan Akçay

221

Klazomenai Buluntusu Pişmiş Toprak

“Oturan Kadın” Figürinlerine İlişkin

Düşünceler

Considerations on the “Seated Woman” Terracotta

Figurines from Klazomenai

Aslıhan Özbay

249

Doğu Dağlık Cilicia Mezarları, Olba'dan
Yeni Mezar Tipleri ve Terminoloji
Önerileri
*Tombs in Eastern Rough Cilicia, New Burial
Types from Olba and Suggestions of Terminology*
Tuna Akçay - Burak Erdem
261

Ziyaret Tepe Kalesi ve Nekropolisi'nden
Küçük Arkeolojik Buluntular
*Small Archaeological Finds from Ziyaret Tepe
Castle and Necropolis*
Akın Bingöl
287

Kars-Anı'de Tespit Edilen Savunma
Sistemleri Üzerine Öneriler
*Suggestions on Defense Systems Identified in
Anı, Kars*
Ayhan Yardımcıel
301

Cıngırt Kayası Erken Bizans Dönemi Cam
Buluntuları
*Early Byzantine Glass Findings from Cıngırt
Kayası*
Ayşe Fatma Erol - Deniz Tamer
319

Mersin Deniz Müzesi'nden Osmanlı
Çeşmesine Ait Taş Tekne
*Ottoman Stone Basin from the Naval Museum
of Mersin*
Candan Ülkü
361

Mersin Olba Antik Kenti - Zooarkeoloji
Çalışmaları
Zooarchaeological Research in Mersin Olba
Okşan Başoğlu
381

Olba Tuğla Örneği: Arkeolojik ve
Arkeometrik Yaklaşım
*Olba Brick Samples: Archaeological and
Archaeometric Approaches*
Murat Özyıldırım - Ali Akın Akyol
395

Olba Kazısı Seramik Buluntuları
Arkeometrik Analizleri
*Archaeometric Analysis of Ceramic Finds from
Olba Excavations*
Ali Akın Akyol - Mahmut Aydın
413

Kitap Tanıtımı Book Review

İnanca Yolculuk Mersin
Ahmet Emirhan Bulut
433

Arkeolojik Veriler Işığında Türkiye'nin En
Eski Kültürleri
Yavuz Yeğin
439

Geçmişten Günümüze Bir Geçit Zeugma
Emel Erten
443

Bizans Sikkelerinde Kutsal Kişi Tasvirleri
Murat Özyıldırım
447

Milas Yazıtları Rehberi
Hüseyin Üreten
451

PRAEFATIO

Seleucia dergisinin altıncı sayısını (2016) sizlere sunmaktan gurur duyuyoruz. Her geçen gün dergimize gösterilen ilginin artışından dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Olba kazılarını 2015 dönemi çalışmaları bizim için heyecanlı geçti. Sezonun ödülü hiç beklemediğimiz bir yerde ve hiç beklemediğimiz bir anda ortaya çıktı. Bu, manastır kazıları sırasında açığa çıkartılan ve daha erken tarihli bir Roma yapısına ait olan Roma mozağıydı. Önce genç bir hanım görünümüyle Tryphe (lüksün personifikasyonu), sonra genç adam Bios (yaşamın personifikasyonu), son olarak da ilk banyoyu temsil eden bir diğer genç hanım görüldü. Onları biri lir, ikincisi çifte aulos çalan, üçüncüsü de kavalıklarda köpeğiyle koşan eroslar izlediler. Bu mozaik taban Olba'da Severuslar Dönemi'nde yaşanan lüks yaşamı yansıtmaktaydı.

Mozaik taban ile ilgili olarak yapılan değerlendirme ile birlikte Olba kazılarında elde edilen yeni bulguların yer aldığı çalışmalar ve diğer birçok değerli makale bu sayıda yer almaktadır. Meslektaşlarımıza çalışmalarını bizimle paylaşmaktan çekinmedikleri için şükran borçluyuz. Ayrıca, Homer Kitabevi'nin sahibi Ayşen Boylu'ya ve *Seleucia*'yı yayına hazırlayan Sinan Turan'a da teşekkürlerimizi sunarız.

Editörler:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

PREFACE

We are proud to present the sixth issue (2016) of *Seleucia* and wish to express our gratitude for the growing interest to our journal.

The 2015 season of Olba excavations was an exciting one. We were awarded with a spectacular find at a very unexpected location and at a very unexpected moment. That was a Roman mosaic pavement belonging to an earlier Roman building discovered during the excavations at the monastery. First appeared Tryphe (as a young lady, personification of luxury), later Bios (as a young man, personification of life) came along. The third figure was the personification of the "first bath" represented by another young lady. They all were followed by erotes, one with a lyre, the other playing double aulos, third running with a dog. The mosaic pavement was a reflection of sumptuous life at Olba during the reign of Severans.

The evaluation of the mosaic pavement along with other recent discoveries from Olba excavations as well as many valuable studies on various topics will be presented in this issue. We appreciate our colleagues for not hesitating to share their works with us. Finally, Ayşen Boylu, owner of Homer Books and Sinan Turan who prepared *Seleucia* for publication deserve special thanks from us.

Editors:

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Emel Erten

Okt. Murat Özyıldırım (MA)

Dr. Tuna Akçay

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. *Seleucia*, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlır.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto, baş harfleri büyük harf, metin 10 punto, dipnot ve kaynakça 9 punto ile yazılmalıdır. Çalışmada ara başlık varsa, bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında 9 punto olarak ve en az iki yüz sözcük ile yazılmalıdır. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır.
Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. *Seleucia* features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the name of the article, should be of size 9 points and the minimum word count is 200 words. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows:
Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given.

Olba: Tapınak Devletinden Şehir Devletine

Mustafa H. Sayar*

Öz

Bu makale, tapınak devleti Olba ve MS 72'den sonra İmparator Vespasianus döneminde Zeus Olbios çevresinde Roma kenti Diokaiserea'nın kuruluşu üzerine yoğunlaşmaktadır. Zeus Olbios Tapınağı, Calycadnus ve Lamus vadileri arasındaki tüm bölgelerde hakimiyetini genişletmesiyle, Teucrid rahipleri hanedanlığı tarafından yönetilen bağımsız bir devlet haline gelmiştir. Teucrid rahipleri hanedanlığının Olba ve çevresindeki hakimiyeti çoğunlukla geç MÖ 3. yüzyıl sonları ile MÖ 1. yüzyıl sonları arasındaki döneme tarihlenmektedir.

Anahtar Sözcükler: Kült topoğrafyası, Tapınak devleti, Kült sembolleri, Tapınak kölesi, Şehir devleti, Rahip-kral.

Olba; From Priester-state to City-state

Abstract

This article will focus on the temple state Olba and the foundation of the Roman city Diokaisareia in the surrounding area of the Zeus Olbios after 72 AD under emperor Vespasian. The sanctuary of Zeus Olbios expended its control over the whole area between Calycadnus and Lamus valleys so much so that it developed into an independent state ruled by the dynasty of Teucrid priests. Olba and its territory goes back mainly to the period spanning the late third to the late first century BC.

* Prof. Dr. Mustafa H. Sayar, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı Ordu Cd. No: 196 34459 Laleli - İstanbul. E – posta: mhsayar@gmail.com.

Keywords: cultic topography, temple state, cultic symbols, temple slave, city state, priest-king

Eski Çağ kaynaklarından saptanabildiği kadarıyla MÖ 3. yy. dan beri Lamos (=Limonlu) ve Kalykadnos (=Göksu) arasındaki bölge bugün Uzuncaburç beldesinde bulunan ve günümüze oldukça iyi durumda ulaşabilmiş olan Zeus Olbios¹ tapınağının rahiplerinin oluşturduğu bir hanedan tarafından yönetilmekteydi². (Harita 1) Bu hanedan ve yönettikleri bölge İskender sonrası bölgeye hakim olmaya çalışan Seleukos'lar ile Ptolemaios'lar arasındaki mücadeleler sırasında konumunu büyük ölçüde korumuş, hatta bu bölgeye özel bir önem veren Seleukos Nikator zamanında Zeus Olbios tapınağı bölgelerüstü saygınlığından ötürü özellikle desteklenmişti³. MÖ 67 yılında Romalı komutan Gn. Pompeius tarafından bölgedeki korsanların denizde ve karada tehlike oluşturma kapasitelerinin ortadan kaldırılması ve MÖ 64 yılında Pompeius'un bölgeyi Kilikia eyaleti olarak düzenlemesi⁴ sırasında da Olba tapınak devleti varlığını sürdürmeye devam etmişti⁵. Büyük ihtimalle MS 72 yılında Roma imparatoru Vespasian tarafından bu bölgeyi de kapsayacak şekilde yeniden kurulan Kilikia eyaleti yönetimi altında Zeus Olbios kutsal alanı ve çevresinde rahip kralların yaşadığı bölge iki bağımsız şehire ayrılarak bunlardan birisi Zeus Olbios tapınağı çevresinde oluşan Diokaisareia şehri⁶ diğeri de bugünkü Ura yerleşmesi civarında bulunan Olba şehridir⁷.

Olba tapınak devletinin MÖ 3 yy. ile MS 1. yy. arasındaki yayılma alanı ve devlet düzeni, bu oluşum hakkında bugüne değin yapılan çalışmalara rağmen henüz tüm ayrıntılarıyla incelenerek ortaya konulamamıştır. Bölge arazisinin muhtemelen MS 72 yılından başlayarak iki şehir arasında paylaşılması nedeniyle, temel karakteristik özelliklerinin bozulması da bu duruma neden olmaktadır. Anadolu yarımadası üzerindeki en önemli kült merkezlerinden biri olan Olbios tapınağında tapınım gören yerel

1 Strabon XIV 5, 10; ayrıca krşl. Desideri 1991 a, 299-304.

2 MacKay 1968; ay. yaz. 1990, 2045-2169.

3 Desideri Jasink 1990; Desideri 1991 b; Trampedach 1999, 94-110; ay. yaz. 2001, 273-276; Sayar 2011, 225-231; Tempesta 2013, 31-35.

4 Trampedach 2011, 247-257.

5 Strabon, gös. yer; Gotter 2001, 296 vd.

6 Diokaisareia şehir devletinin Zeus Olbios tapınağı temenosu çevresinde oluşumu süreci hakkında bkz. Kramer 2012; Spanu 2012; Linnemann 2013.

7 Krşl. Gotter 2001, 313.

dağ tanrısının Zeus ile özdeşleştirilmesiyle bölgenin kült topoğrafyasının ve sakral nitelikli yeni zümrelerin ortaya çıkışının, bölgenin yerleşim tarihinde görülen değişimlerle bağlantısının olduğu şüphesizdir.

Yüzlerce yıl tek bir kutsal alan ve çevresindeki yerleşim şeklinde varolan Olba'nın geçirdiği değişim Toros dağlarının güney yamaçlarından Akdeniz kıyısına kadar uzanan bir bölgeyi etkilemişti. Batısında Kalykadnos doğusunda Lamas ırmaklarıyla sınırlanan Olba bölgesinin yayılma alanı içinde Zeus Olbios kültünün işaretleri olan *triskeles*, Herakles lobutu, kalkan, Dioskur takkeleri, Hermes *kerykeionu*, *phalloslar* ve çelenklerin bulunduğu yapılar yer almaktaydı. Bu bölgenin sahil kesiminde MÖ 3. yy.'ın ilk çeyreğinden başlayarak Seleukeia, Korasion, Korykos ve Elaioussa-Sebaste şehirleri oluşmuştu (Lev. 1).

Anadolu'da Tapınak Devletleri:

Anadolu yarımadasındaki Pers hakimiyetinin MÖ 333 yılında Makedonya ordusu tarafından sona erdirilmesiyle iç bölgelerdeki yeni yerel güçler diğer bölgelerde daha önce görülmemiş yeni yerleşim şekilleriyle tanışmaya başladılar. Bu yeni yerleşim şeklinin adı bir tür tapınak devletiydi. *Tapınak devleti* kavramı genel olarak bir tapınağa ait olan bir arazide başka hiçbir kurumun yönetme erkine sahip olamadığı bir rahipler yönetimini kapsamaktadır⁸. Ayrıca bazı Anadolu tapınak devletlerinin MÖ 4. yy. dan çok önceki devirlerden beri var oldukları da bilinmektedir⁹. Makedonya ordusu Anadolu'ya geldiğinde daha önceden hiç karşılaşmadıkları bu *tapınak devleti* modelini önlerinde buldular ve ona herhangi bir müdahalede bulunmadılar. Hatta bu alanları özerk bölgeler olarak tanımlayıp sadece üst denetim yapmakla yetindiler¹⁰. Bu tapınak devletlerinin yöneticileri konumunda olan baş rahipler krallar için son derece faydalı danışmanlar olarak onlara vergilerini ödemekte ve askeri birliklerine katkıda bulunmaktaydılar. Bu itaatkar davranışlarının karşılığı olarak kendi tapınak alanları içinde bağımsız hareket edebilme serbestisine sahiptiler.

Anadolu yarımadasında bulunan tapınak devletlerinin yapılarının ayrıntıları hakkında bilinenler çok azdır¹¹. Eski Çağda Anadolu'da

8 Sherwin-White - Kuhrt 1993, 60.

9 Virgilio 1981, 60 vdd.; Archi 1975, 329 vdd.; Boffo 1985, 15 vdd.

10 Broughton 1951, 243 vdd.; Debord 1982, 97 vdd. 148 ff.; Virgilio 1987, 199 vdd.; Isager 1990, 79 vd.

11 Krşl. Gotter 2001, 305 vdd.

yer alan tapınak devletleri hakkındaki en kapsamlı bilgileri Strabon aktarmaktadır. Bu bilgilere göre Orta ve Kuzey Orta Anadolu bölgele-
rindeki Komana¹², Komana Pontike, Ameria, Venesa ve Zela¹³ tapınak
devletlerini Strabon bizzat ziyaret ederek gözlemler yapmıştı. Strabon'un
incelemelerinde vurguladığı husus bu tapınak devletlerinin ortak yönünün
oradaki başrahibin hem kutsal alanın, hem tapınağın, hem tapınağın
geniş bir alana yayılan arazisinin ve hem de oldukça fazla sayıda olan
ancak satılmalarına izin verilmeyen tapınak kölelerinin mutlak yöneticisi
olmasıydı¹⁴. Tapınak köleleri sadece dini ritüellerden değil aynı zamanda
tapınak devleti arazisinin işlenmesinden de sorumluydular.

Roma devletinin daha Cumhuriyet döneminde MÖ 2. yy. sonlarından
başlayarak Anadolu'ya yerleşmesi sonucunda tapınak devletleri giderek
ortadan kalkmaya başladılar. Pompeius'un Anadolu'da idari ve siyasi
düzenlemeler yaptığı MÖ 64 yılı ile Vespasianus'un Anadolu'da yeni
eyaletler kurarak Roma hakimiyetini yeniden düzenlediği MS 72 yılı
arasında geçen dönemde Anadolu'daki tapınak devletlerinin işlevlerini
yitirip topraklarının yeni kurulan şehirlerin arazilerine dahil edildikleri
anlaşılmaktadır¹⁵.

Olba Tapınak Devletinin İdaresi:

Olba tapınak devletinin iç işleyişinin ayrıntıları da diğer tapınak devletleri
gibi tam olarak bilinmemektedir¹⁶. Gerçi Olba tapınak devleti arazisi-
nin Strabon'un verdiği bilgiler ve bugüne değin bulunan yapı yazıtları
ile yukarıda değinilen kült sembolleri nedeniyle MÖ 4. yy. dan MS 1.
yy. a kadar geçen dönemde Kalykadnos ile Lamos ırmakları arasındaki
bölgeyi kapsadığı belirlenmekteyse de, MÖ 1. yy. a tarihlenen ve Olba
halkı ile Kannata kabilesinden birlikte ve hierarşik olarak aynı düzeyde
tanımlayan yazıt sayesinde Olba tapınak devleti çevresindeki arazide özgür
bir insan topluluğunun yaşamış olduğu ve rahipler sınıfı dışında başka
yerel yönetim birimlerinin de var olduğu anlaşılmaktadır¹⁷. Ancak büyük
ihtimalle bu organların mensupları hierarşik olarak rahipler sınıfının

12 Strabon XII, 2, 3.

13 Strabon XII, 3, 37.

14 Strab. 12,2,3. 12,2,6. 12,3,34 .12,3,37. 12,3,31; vgl. Welwei 1979, 110 vdd.; Kreissig 1977, 379 vd.; Kreissig 1978, 110.

15 Gotter 2001, 305 vdd.

16 Trampedach 2001, 280 vdd.

17 Hagel - Tomaschitz 1998, OİD 86 ve 100.

altındaydılar. Tapınak devletlerindeki bu tür yerel yönetim birimlerine ilişkin ayrıntılı bilgiler elde edilememiştir. Strabon ise tapınak devletlerini yöneten rahiplerin paylaşımcı olmaktan çok otoriter yönetimi benimsediklerini belirtmektedir. Ayrıca Anadolu'nun diğer bölgelerindeki tapınak devletlerinin başındaki yöneticiler o dönemdeki bölgelerüstü gücün başındaki kral tarafından belirlenmekteydi. Olba rahip kralları ise Homeros destanı kahramanlarından Teukros'tan adlarını alan ve en azından MÖ 3. yy. dan MS 1. yy.'a Roma İmparatoru Vespasianus dönemine kadar geçen zaman diliminde bölgelerini büyük ölçüde özerk bir sistem içinde yönetmişlerdi¹⁸. Bölgenin yerel yönetim sisteminin de henüz tam olarak bilinmediği ortadadır. Burada Anadolu'nun başka yerlerindeki tapınak devleti arazilerindeki iç işleyişin geçerli olup olmadığını da belirlemek şimdilik mümkün görünmemektedir. Olba'da *Hieroduloi* olarak tanımlanan tapınak kölelerine¹⁹ ilişkin bir yazılı belgeye henüz rastlanmamış olması Strabon'un bunların varlığından haberdar olmasıyla açıklanamaz. Büyük ihtimalle Olba rahipler hanedanının farklı gelir kaynakları vardı. Olba tapınak devleti arazisinde milattan önceki yüzyıllarda inşa edilmiş olan Tapınak ve kule gibi çok sayıda anıtsal yapı dikkate alındığında Olba'yı yöneten rahip – yönetici sınıfının gelir kaynaklarının oldukça fazla olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle Olba tapınak devletinin merkezi konumunda olan Zeus Olbios Tapınağı'nın ve onun rahiplerinin çok geniş arazileri vardı. Bu geniş bölgenin zirai amaçlı kullanımı bu rahipler hanedanının denetimi altında bulunan ve kırsal alanda yaşayan bir halk tarafından gerçekleştirilmekteydi²⁰.

Roma Egemenliği ve Sosyo-Kültürel Dönüşüm:

Cumhuriyet Devrinin son yıllarında ve imparatorluk devrinin ilk yıllarında Roma devletinin bu bölgede MÖ 64 yılında kurduğu Kilikia eyaleti ve buna bağlı olarak yeni şehirler kurulmasıyla izlediği siyaset Olba arazisinin giderek küçülmesi ve öneminin azalması anlamına geliyordu. Olba tapınak devletinin çekirdeğini ve buradaki rahiplerin yerel kimliğinin simgesini oluşturan Zeus Olbios tapınağı yeni kurulan Roma şehri ile kuşatılarak büyük ölçüde önemini yitirmişti. Büyük ihtimalle imparator Vespasian'ın Kilikia'yı yeniden eyalet olarak düzenlemesi sıra-

18 Trampedach 1999, 94-110.

19 Tapınak köleleri hakkında bkz. Debord 1972, 139; Debord 1982, 83-84; Budin 2009, 198-220.

20 Trampedach 2001, 283 vd.

sında kurulan Diokaisareia şehrinin içinde kalan Zeus Olbios tapınağı artık bölgelerüstü saygınlığı olan bir tapınak değil, sadece o şehre özgü bir kültün tapınım gördüğü bir mekan haline dönüştü²¹. Diokaisareia'nın bölgesel hierarşide sadece dört kilometre doğuda yer alan ve artık ayrı bir şehir olarak tanımlanan Olba yerleşmesine göre daha önde olduğu sikkelerden anlaşılmaktadır. Roma imparatorluk döneminde Olba'da yeni bir şehir kurulmasının buradaki tapınak devletinin varlığını çevresindeki geniş arazisi ile birlikte önce işlevsiz hale getirdiği daha sonra da tamamen ortadan kaldırdığı anlaşılmaktadır. Bu yeni oluşumla birlikte yerel bir kimlik oluşturan Zeus Olbios Tapınağı'nın Roma imparatorluk devrinde değişen kült topoğrafyasının getirdiği farklı yapılanma bu bölgenin sosyo kültürel yapısını önemli ölçüde etkilemiştir. Bölgedeki bu değişim başta Olba ve Diokaisareia yerleşmelerinde olmak üzere evler, savunma yapıları ve zirai amaçlı kullanılan yapıların yansırı özellikle bugüne kadar bulunmuş olan yazıtlarda da gözlenebilmektedir. Yazıtlar sayesinde arazinin kullanım tarzı, kullanma aşamalarının belirlenmesi ve araziyi kullananların konumları belirlenebilmektedir. Örneğin Kanytellis yerleşmesinin Olba rahip krallar döneminde Olba'ya ait olduğu, Roma imparatorluk devrinde ise sahilde kurulan Elaioussa-Sebaste şehri arazisindeki bir köye dönüşmüş olduğu burada bulunan yazıtlar sayesinde belirlenebilmektedir²². Bugüne değin yayınlanmış olan yazıtlar sayesinde daha önce sadece Olba tapınak devletine ait olan arazinin içinde kurulan şehir devletlerine tapınak devleti arazisinin hangi kesimlerinin paylaştırıldığını incelemek belli bir düzeyde mümkün olabilmektedir.

Ayrıca yazıtlar Olba rahipleri dönemi ile Roma imparatorluk devrine geçişte değişen kült topoğrafyasının incelenmesine de katkıda bulunmaktadır. Önceleri Olba tapınağını kendisine merkez alan kapalı bir bölgenin homojen yapısının içinde oluşan yeni merkezler nedeniyle heterojen bir yapıya dönüşme süreci de yazıtlar sayesinde izlenebilmektedir. Bu bölgede yer alan, Lamas vadisindeki Zeus kült mağarası, Çatiören Hermes tapınağının, Kızılbığ yakınlarında yer alan Hermes'e adanmış olan kutsal mağaranın, Eski Çağda Korykion Antron olarak tanımlanan Cennet Obruğundaki rahipler listesi sayesinde tapınım süreci takip edilebilen Zeus kültünün²³, Cennet Obruğu yakınlarındaki Göztepesinde yazıtlı

21 Gotter 2001, 311 vd.

22 Hagel/Tomaschitz 1998, Kan 8. 1. 16. 17 vs. 10. 11. 22. 23; Sayar, Kanlıdivane/Kanytellis Yazıtları.

23 Hagel - Tomaschitz, KrA 1.

belgeleri bulunan Zeus Kodopa kültünün²⁴ ve Seleukeia ile Olba arasındaki arazide çeşitli mağaralarda tapınım gören Athena Oreia kültünün²⁵ incelenmesiyle çok eski dönemlerden beri bölgede tapınım gören kültürlerin dışarıdan gelen yeni kültürlere nasıl uyarlandığı incelenebilmektedir. Kültürlerin yanı sıra yazıtlarda görülen şahıs isimlerinin incelenmeleriyle bölgede Olba tapınak devleti zamanında kullanılan yerel isimler ile Roma hakimiyeti döneminde kullanılan yerel isimler ve bölge dışından gelen yeni isimlerin oranı karşılaştırılarak bölgenin nüfus yapısında değişiklik olup olmadığı incelenebilmektedir.

Yazıtlar kadar ilginç olan bir diğer konuda bu bölgeyi diğer bölgelerden ayıran en önemli özelliği olan Olba kült sembolleridir. Yukarıda da belirtildiği gibi Herakles lobutu, kalkan, kılıç, *triskelis*, *phallos*, çelenk, yıldırım demeti, *kerykeion* ve Dioskur takkeleri gibi semboller neredeyse tümüyle Kalykadnos ile Lamos ırmakları arasındaki bölgede bulunan evlerin kapı söğeleri, kule, ev ve tapınak gibi yapılarda görülmektedir²⁶ (Lev. 2). Bu durum söz konusu sembollerin üzerinde bulunduğu yapıların Zeus Olbios kutsal alanından yönetilen devletin demirbaşına ait olduklarını simgelemek için bir tür envanter işareti olarak kullanıldıkları izlenimini uyandırmaktadır.

24 Sayar – Şahin 2008, 113-124.

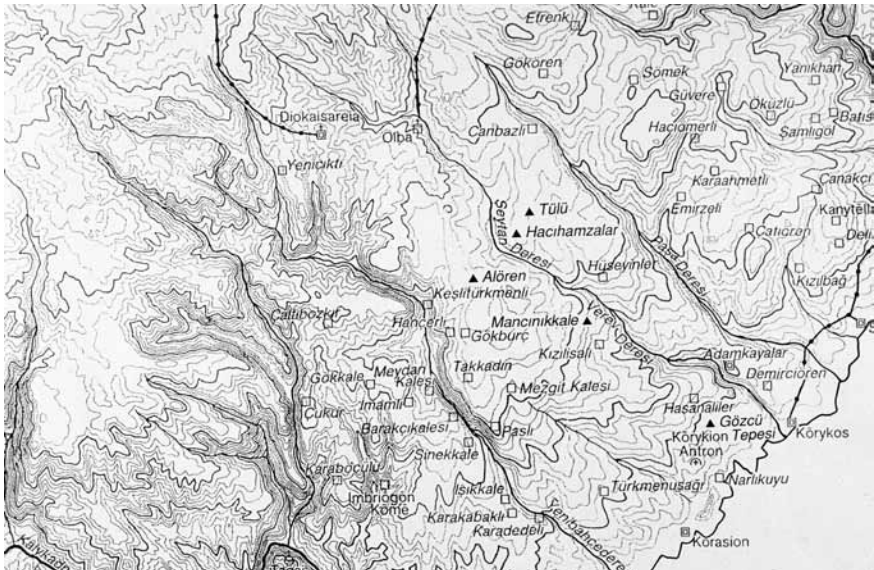
25 Sayar 2004, 455-458.

26 Durugönül 1998; Durukan 2001, 327-338.

Levhalar

Levha 1

Levha 2

Kaynakça

Archi 1975

Archi, A., 1975: Città sacre d' Asia Minore. Il problema dei LAOI e l' antefatto ittita, *Parola di Passato* 30, 329-344.

Bent 1890

Bent, Th. J., 1890: Cilician Symbols, *Classical Review* 35, 321-322.

Bent 1891

Bent, Th. J., - Hicks, E.L., A Journey in Cilicia Tracheia, *Journal of Roman Studies* 12, 1891, 206-273.

Boffo 1985

Boffo, L. I re ellenistici e i centri religiosi dell' Asia Minore. Firenze 1985.

Broughton 1951

Broughton, T.R.S., New Evidence on Temple-Estates in Asia Minor, şu yayında: Coleman-Norton, P.R. (ed.), *Studies in Roman Economic and Social History in Honor of Allan Chester Johnson*, Freeport (N.Y.) 1951, 236-250.

Budin 2009

St. Budin, Strabo's Hierodules: Corinth, Comana and Eryx; şu yayında T. S. Scheer (ed.), *Tempelprostitution im Altertum. Fakten und Fiktionen*. Oldenburg 2009, 198-220.

Debord 1972

Debord, P., L'Esclavage sacre: etat de la question, in: *Actes du colloque 1971 sur l'esclavage*. Besançon 1972, 135-150.

Debord 1982

Debord, P., Aspects Sociaux et Économiques de la Vie Religieuse dans l' Anatolie Gréco-Romaine, Leiden 1982.

Desideri 1991a

Desideri, P., Strabo's Cilicians. *Anatolia Antiqua* 1, 1991, 299-304.

Desideri 1991b

Desideri, P., Cilicia ellenistica; şu yayında: P. Desideri – S. Settis (eds.), *Scambi e identità culturale. La Cilicia. Quaderni storici* 76. 1, 1991, 141-165.

Desideri – Jasink 1990

Desideri, P., - Jasink, A.M., *Cilicia. Dall'eta di Kizzuwatna alla conquista macedone*. Torino 1990.

Durugönül 1998

Durugönül, S., Türme und Siedlungen im Rauhen Kilikien. Eine Untersuchung zu den archaeologischen Hinterlassenschaften im olbischen

Territorium. Bonn 1998.

Durukan 2001

Durukan, M., Eine Studie zu Kultfiguren und Symbolen in Olba; şu yayında: E. Jean - A. M. Dinçol - S. Durugönül, *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux (2e millénaire av. J.-C. - 4e siècle ap. J.-C.)*, *Varia Anatolica XIII*, Paris 2001, 327- 348.

Gotter 2001

Gotter, U., Tempel und Großmacht: Olba/Diokaisareia und das Imperium Romanum, şu yayında: E. Jean - A.M. Dinçol - S. Durugönül, *La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux (2e millénaire av. J.-C. - 4e siècle ap. J.-C.)*, *Varia Anatolica XIII*, Paris 2001, 289-325.

Hagel – Tomaschitz 1998

Hagel, S., - Tomaschitz, K., Repertorium der westkilikischen Inschriften (Ergänzungsbände zu den *Tituli Asiae Minores* no. 22) Viyana 1998.

Heberdey – Wilhelm 1896

Heberdey, R. - Wilhelm, A., Reisen in Kilikien (Denkschriften der österreichischen Akademie der Wissenschaften, phil.-hist. Kl., Bd. 44), Wien 1896.

Isager 1990

Isager, S., Kings and Gods in the Seleucid Empire. A Question of Landed Property in Asia Minor, şu yayında: Bilde, P. (ed.), *Religion and Religious Practice in the Seleucid Kingdom*, Aarhus, 1990, 79-90.

Keil – Wilhelm 1915

Keil, J. - Wilhelm, A., Vorläufiger Bericht über eine Reise nach Kilikien, *Jahrbuch des Österreichischen Archäologischen Instituts* 18, 1915, 34-42.

Keil – Wilhelm 1931

Keil, J. - Wilhelm, A., Denkmäler aus dem Rauhen Kilikien (MAMA III), Manchester 1931.

Kramer 2012

Kramer, N., *Keramik und Kleinfunde aus Diokaisareia*. Berlin 2012.

Kreissig 1977

Kreissig, H., Tempelland, Katoiken, Hierodulen im Seleukidenreich, *Klio* 59, 1977, 375-380.

Kreissig 1978

Kreissig, H., *Wirtschaft und Gesellschaft im Seleukidenreich. Die Eigentums- und Abhängigkeitsverhältnisse*, Berlin 1978.

Linnemann 2013

Linnemann, J.C., *Die Nekropolen von Diokaisareia*. Berlin 2013.

MacKay 1968

MacKay, Th. S., Olba in Rough Cilicia. AnnArbor 1968.

MacKay 1990

ay. yaz., The Major Sanctuaries of Pamphylia and Cilicia, Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt II 18, 1990, 2045-2129.

Sayar 2004

Sayar, M.H., Athena Oreia; şu yayında: H. Heftner – K. Tomaschitz, Ad Fontes. Festschrift für Gerhard Dobesch zum fünfundsechzigsten Geburtstag am 15. September 2004, 455-458.

Sayar 2011

Sayar, M.H., Kilikien unter den Diadochen; şu yayında: A. Hoffmann-R. Posamentir-M.H. Sayar, Hellenismus in der Kilikia Pedias. Byzas 14, 2011, 217-245.

Sayar – Şahin 2008

Sayar, M.H. – Şahin, H., Zeus Kodopas, Epigraphica Anatolica 41, 2008, 113-124.

Sherwin-White - Kuhrt 1993

Sherwin-White, S., - Kuhrt, A., From Samarkhand to Sardis. A new approach to the Seleucid empire, Berkeley 1993.

Spanu 2012

Spanu, M., The Theatre of Diokaisareia. Berlin 2012.

Tempesta 2013

C. Tempesta, Central and Local Powers in Hellenistic Rough Cilicia; şu yayında: M.C. Hoff – R.F. Townsend (edd.), Rough Cilicia: New Historical and Archaeological Approaches. Oxford 2013, 27-42.

Trampedach 1999

Trampedach, K., Teukros und Teukriden. Zur Gründungslegende des Zeus Olbios-Heiligtums in Kilikien, Olba 2, 1999 (ed. S. Durugönül und M. Durukan, Mersin), 94-110.

Trampedach 2001

Trampedach, K., Tempel und Großmacht: Olba in hellenistischer Zeit, şu yayında: E. Jean – A.M. Dinçol – S. Durugönül, La Cilicie: Espaces et Pouvoirs Locaux (2e millénaire av. J.-C. – 4e siècle ap. J.-C.), Varia Anatolica XIII, Paris, 2001, 269-288.

Trampedach 2011

Trampedach, K., Die Neuordnung der Provinz Kilikien durch Pompeius (67-63 v. Chr.); şu yayında: A. Hoffmann-R. Posamentir-M. H. Sayar, Hellenismus in der Kilikia Pedias. Byzas 14, 2011, 247-257.

Virgilio 1981

Virgilio, B., Il “Tempio Stato” di Pessinunte fra Pergamo e Roma nel II-I Secolo A.C., Pisa 1981.

Virgilio 1987

Virgilio, B., Strutture Templari e Potere Politico in Asia Minore”, in: Virgilio, B. (ed.), Studi Ellenistici II, Pisa, 199-207.

Wannagat 2011

Wannagat, D., Priester, Türme, Tempel. Zum Umfeld des Zeus-Olbios-Heiligtums im Rauhen Kilikien; şu yayında: A. Hoffmann-R. Posamentir-M.H. Sayar, Hellenismus in der Kilikia Pedias. Byzas 14, 2011, 259-274.

Welwei 1997

Welwei, K.-W., Abhängige Landbevölkerungen auf “Tempelterritorien” im hellenistischen Kleinasien und Syrien, Ancient Society 10, 1997, 97-118.